

Stg. GEHEIM

DE ANARCHISTISCHE (VRIJ SOCIALISTISCHE) GROEPERINGS IN NEDERLAND
NA DE TWEEDE WERELDOORLOG

Enkele punten uit de anarchistische (vrij socialistische) beginselen

De anarchisten streven naar een vrije maatschappij, waarin ieder mens zich geestelijk, zedelijk en maatschappelijk in volle vrijheid kan ontplooiën. Zij gaan nl. uit van de gedachte dat de mens van nature goed is, doch bedorven wordt door elke, van welk gezag ook uitgaande dwang.

Uit dien hoofde kanten zij zich tegen (a) de staat, (b) het militarisme en (c) de godsdienst.

- ad a. Met hun verwerping van de staat, die zij als het voornaamste onderdrukkingsapparaat beschouwen, verwerpen zij tevens de politieke macht en elke vorm van parlementarisme. Zij streven naar de uitschakeling van elke staatsbemoeienis.
- ad b. Het militarisme wordt afgewezen, omdat dit slechts kan bestaan in een op sociale ongelijkheid gegronde maatschappij. In beginsel zijn zij voor militaire dienstweigering:
- ad c. Alles bestrijdende wat volgens hun opvattingen de ontplooiing van de menselijke geest in de weg staat, keren zij zich tegen de godsdienst in al haar vormen, aangezien deze de lijdzaamheid preekt en de menselijke geest bevangen houdt.

Medebepalend voor hun opvattingen en streven is dat de anarchisten uitgaan van de sociale gelijkheid van alle mensen. Vandaar ook dat zij tegenstanders zijn van privaateigendom van bodem en productiemiddelen omdat deze leiden tot uitbuiting en onderdrukking. De economische kracht van de arbeiders en van hen die door de onrechtvaardige verhoudingen in de huidige maatschappij van het productieproces zijn uitgesloten, moet worden ontwikkeld.

In de bedrijven dienen de werkenden hun krachten te verenigen, om door "het zelfhandelen van onderop", een einde te maken aan het stelsel dat slechts produceert om de winst.

Opgemerkt moge nog worden dat de eertijds door een deel der anarchisten gehuldigde opvattingen omtrent het aanwenden van geweld als middel ter bereiking van hun doeleinden thans tot het verleden behoren.

26 OKT. 2001 - P -

~~VERTROUWELIJK~~Stg. GEHEIMDeze rubricering is
beëindigd na 5 j.

Zoals uit de hierna volgende beknopte beschrijvingen van de anarchistische (vrij socialistische) groeperingen in Nederland blijkt, rijzen in deze kringen zonder ophouden strijdvrage over de juiste toepassing van de leer. Meningsverschillen over zaken, die door buitenstaanders als futiliteiten worden beschouwd, zijn aan de orde van de dag, worden zeer ernstig opgenomen, tot op het gebeente ontleed en zijn dan vaak oorzaken voor afscheiding en formering van nieuwe splintergroepen.

Het anarchisme in Nederland kan gezien worden als een groep van uiterste scherplijpers die - mede doordat de jongere generatie nagenoeg geen belangstelling toont - gedoemd lijkt tot uitsterven.

De Rudolf Rocker Stichting (RRS)

Enige personen, die vóór de oorlog lid waren van het Nederlands Syndicalistisch Vakverbond (NSV), namen medio 1945 het initiatief tot de oprichting van de Rudolf Rocker Stichting. Deze stichting stelde zich ten doel: het verdedigen, bevorderen en verbreiden van de vrijheidslievende denkbeelden in de geest van Bakoenin, Kropotkin en Domela Nieuwenhuis. Met het oog daarop wilde de stichting verenigen: alle vrijheidslievende elementen, die een anti-autoritair en anti-staatsstandpunt huldigden en voorts van opvatting waren dat wezenlijke vernieuwing slechts zou kunnen plaatsvinden als de staat zou worden vernietigd, en de door het volk zelf gevormde organisaties daarvoor in de plaats zouden treden. De RRS nam stelling tegen het militarisme, daarbij uitgaande van het standpunt dat militarisme betekent oorlog en vooral vernietiging van de persoonlijkheid.

De stichting gaf een orgaan uit, genaamd "Socialisme van onderop".

De Nederlandse Bond van Vrije Socialististen (NBVS)

De in 1946 opgerichte NBVS is voortgekomen uit de Rudolf Rocker Stichting, die nog enige tijd is blijven bestaan naast de NBVS. Het voornaamste doel is: het verschaffen van de financiële middelen voor de verschijning van het blad "Socialisme van onderop", dat inmiddels het orgaan van de NBVS was geworden.

De NBVS streefde naar de verwerkelijking van het socialisme, waaronder werd verstaan: een bepaald cultuurideaal zowel als een be-

VERTROUWELIJK

paalde politiek-economische ordening van het maatschappelijke leven. Dit cultuurideaal werd nader omschreven als een wereldbeschouwing waarin de mens, als schepper en drager van zedelijke en geestelijke waarden, de centrale plaats inneemt. Op grond van het beginsel van de persoonlijke vrijheid van de mens wenste de NBVS opheffing van alle economische ongelijkheid en van particulier of staatseigendom van de productiemiddelen.

De leiding van het maatschappelijk leven zou moeten berusten bij bedrijfs- en verbruiks-coöperaties en arbeidersraden. Als principieel tegenstander van de Staat kantte de NBVS zich tegen de politieke partijen en het deelnemen aan verkiezingen. De NBVS wees evenals de RRS het militarisme af en streefde naar de volledige afschaffing van het gehele defensie-apparaat.

De Vrije Socialisten Vereniging (VSV)

In 1945 werd opgericht de Vrije Socialististen Vereniging (VSV), die de voortzetting vormde van de reeds vóór de oorlog bestaande groepen om het orgaan "De Vrije Socialist". Dit in 1898 door F. Domela Nieuwenhuis opgerichte blad had, volgens diens laatste wilsbeschikking, na zijn dood moeten worden opgeheven. In strijd daarmee zette G. Rijnders de uitgave voort, tot het in 1940 door de bezetter werd verboden. Het verscheen opnieuw in 1945. De VSV kon er echter geen enkele invloed op uitoefenen. Het blad bleef een zuiver particuliere onderneming van G. Rijnders.

Al in 1947 gingen, zowel in de NBVS als in de VSV, stemmen op die aandringen op een fusie. Beider doelstellingen en inzichten, die niet ver uiteenliepen, vormden daartoe zeker geen beletsel. De NBVS was iets straffer georganiseerd dan de VSV, die in feite bestond uit een aantal groepen zonder noemenswaardig organisatorisch verband, overkoepeld door een Landelijk Comité. Dat de voorgestelde fusie aanvankelijk niet tot stand kwam, was in belangrijke mate het gevolg van de afwijzende houding van Rijnders - daarbij gesteund door een aantal volgelingen - die bevreesd was dat de fusie zou leiden tot het verdwijnen van zijn orgaan en daarmee van zijn broodwinning.

Toen in april 1952 bleek dat de levensgezellin van de inmiddels overleden Rijnders de drukkerij van het blad had verkocht aan een R.K. drukker, besloot de VSV alle contact met "De Vrije Socialist" te verbreken en een eigen orgaan uit te geven, onder de naam "Recht

26 OKT. 2001

Deze rubricering is
beëindigd na 30 jr.

voor allen". "De Vrije Socialist" bleef daarnaast bestaan.

In juli van dat jaar werd tussen de VSV en de NBVS in beginsel overeenstemming bereikt over een fusie tussen beide groeperingen ten einde zodoende te komen tot één sterke beweging en één sterke krant. Als voorbereidende stap werd voor gezamenlijkerekening een wekelijks verschijnend fusieblad uitgegeven, onder de naam "Socialisme van onderop, waarin opgenomen Recht voor allen, fusieweekblad der vrije socialisten in Nederland".

Federatie van Anarchisten in Nederland (FAN) en Federatie van Vrije Socialististen (FVS).

De fusie tussen de NBVS en de VSV kwam tenslotte tot stand op een in september 1952 te Doornspijk gehouden congres. De naam van de nieuwe organisatie werd: "Federatie van Anarchisten in Nederland (FAN)", die van het orgaan: "Recht voor allen". Als bestuur werd een Landelijk Comité gekozen, bedoeld als overkoepeling van de autonome groepen. (Opm.: Een klein aantal geestverwanten hield zich buiten de fusie en bleef trouw aan het blad "De Vrije Socialist").

De verwachting dat de fusie een opbloei en versterking van de anarchistische beweging ten gevolge zou hebben, werd niet bewaarheid. Al vrij spoedig, in juli 1953, bleken ernstige onderlinge meningsverschillen te bestaan, die leidden tot het uittreden van enige vooraanstaande figuren, waaronder een redacteur van "Recht voor allen" en een lid van het Landelijk Comité. Ter motivering van hun handelwijze voerden zij aan het als verraad aan de anarchistische idealen te beschouwen dat de FAN samen met de ANVA, De Derde Weg en De Dageraad had geageerd tegen het in juli 1953 te Soesterberg gehouden vliegfeest.

Hun houding was echter vrij zeker ook een gevolg van het feit dat zij de organisatie van de FAN te straf achtten. Dit bleek wel toen de uitgetreden overgingen tot het uitgeven van een eigen orgaan, "Vrijheid", en de redactie dit blad aankondigde als het enige dat de anarchistische ideeën zou verbreiden, in vrijwillige samenwerking en zonder organisatie. "Wanneer de organisatie begint is er geen plaats meer voor de enkeling" aldus de toelichting.

In het licht van het bovenstaande valt het te begrijpen, dat het eerste jaarverslag van de FAN niet optimistisch was. Het vermeldde o.m. dat een aantal personen, die een werkzaam aandeel hadden

26 OKT. 2001

Stg. GEHEIM

~~VERTROUWELIJK~~Deze rubricering is
beëindigd na 50 jr.

gehad in het organiseren van het fusie-congres, zich tenslotte niet bij de FAN hadden aangesloten, omdat zij tegen organisatie waren.

Na erop te hebben gewezen dat er onderling een sfeer van wantrouwen heerste, concludeerde de secretaris dat de fusie op een mislukking was uitgelopen en dat er in Nederland geen basis was te vinden waarop alle anarchisten waren samen te brengen.

Dat de belangstelling voor de anarchistische ideeën hier te lande verminderde, bleek o.m. uit het steeds dalende aantal abonnementen op het orgaan "Recht voor allen". In januari 1953 nog 1000, was het einde 1954 teruggelopen tot omstreeks 600. Einde 1958 was het verder gezakt tot ongeveer 450 en op 31 december 1959 werd een dieptepunt bereikt met 400 abonné's.

Regelmatig werd de klacht vernomen dat aan de beweging nagenoeg geen nieuw bloed toevloede en dat vooral de jongeren geen belangstelling toonden.

Deze teleurstellende gang van zaken leidde ertoe dat men reeds in 1953 de vraag opwierp of er een basis kon worden gevonden, waarop de vrije socialisten zich konden verenigen voor het leggen van contacten met andersdenkenden. Men was nl. tot het inzicht gekomen dat, wilde men uit het isolement geraken, de zgn. "principiële houding" niet bevorderlijk was voor het tot stand brengen van het zozeer gewenste contact met de arbeidende massa. Als gevolg hiervan trad de FAN in 1954 toe tot de OCV (Onafhankelijke Contact Commissie voor Vredeswerk). Deze stelt zich ten doel het coördineren van de diverse vredeskrachten in Nederland. O.a. zijn hierin vertegenwoordigd de ANVA, Kerk en Vrede, en de Derde Weg.

In 1954 is ernstig overwogen om de FAN op te heffen. Men besloot echter het werk toch voort te zetten. De naam van de organisatie werd in hetzelfde jaar gewijzigd in "Federatie van Vrije Socialisten in Nederland (FVS)", die van het orgaan in "Recht voor allen, orgaan voor Socialisme zonder Staat". Het woord anarchist verdween derhalve, vermoedelijk uit tactische overwegingen. Men meende nl. dat dit de massa afstootte en de propaganda bemoeilijkte.

Noorder Gewest Vrije Socialisten (NGVS)

Na de bevrijding werd te Groningen een afdeling opgericht van de Rudolf Rocker Stichting (RRS). Aangezien echter in het Noorden

~~VERTROUWELIJK~~

26 OKT. 2001

- 6

~~Stg. GEHEIM~~ VERTROUWELIJKDeze rubricering is
beëindigd na 50 jr.

niet zoveel belangstelling bestond voor de anarchistische denkbeelden, richtte men het Noorder Gewest Vrije Socialisten (NGVS) op. Daarin verenigden zich de vrije socialisten uit de drie noordelijke provincies, om zodoende nog enigszins de krachten te bundelen.

Het NGVS is aanvankelijk wel eens beschouwd als een onderafdeling van de Rudolf Rocker Stichting. De leden waren geabonneerd op het orgaan "Socialisme van onderop". In wezen heeft het NGVS echter steeds een zelfstandig bestaan geleid, al bestonden en bestaan er contacten met de overige anarchistische groeperingen. Zo schreef de secretaris van het gewest in "De Vrije Socialist" van 3 mei 1952 het volgende:

"Het Noorder Gewest heeft hard gewerkt om tot samenbundeling te komen met de gehele Vrij Socialistische Beweging, echter tot dusverre geheel zelfstandig haar acties bepaald en zal dit hopenlijk ook blijven doen in het belang van de Noordelijke Beweging".

Aankondigingen van en opwekking tot deelname aan de jaarlijks door het NGVS te Appelscha gehouden Pinksterlanddagen worden geplaatst zowel in "De Vrije Socialist" als in "Recht voor allen". Toch is men in het Noorden meer georiënteerd op de FVS, dan op de groepen om "De Vrije Socialist". In 1954 b.v. verklaarde het NGVS in een schrijven aan de toenmalige FAN dat het zich volkomen achter deze organisatie schaarde.

De (in 1960 afgetreden) secretaris van het NGVS woonde met enkele andere geestverwanten uit het Noorden regelmatig de FVS-congressen bij en kreeg in zijn functie in beginsel steeds alle stukken van de Federatie toegestuurd.

De FVS en het NGVS zijn echter twee vrij van elkaar staande organisaties, zonder federatief verband, en niet ieder die aangesloten is bij het NGVS, is tevens aangesloten bij de FVS. Het NGVS is autonoom.

Anarchistische groep om het blad "Vrijheid"

Al vrij spoedig na de totstandkoming van de Federatie van Anarchisten in Nederland (FAN) bleek dat een aantal sterk principieel anarchistisch ingestelde leden zich niet met de gang van zaken in de nieuwe organisatie konden verenigen (zie blz. 4).

Er vormde zich een oppositiegroep, - met centrum te Rotterdam -

VERTROUWELIJK

26 OKT. 2001

7

~~Stg. GEHEIM~~~~VERTROUWELIJK~~Deze rubricering is
beëindigd na 59 jr.

die werd gesteund door een aantal geestverwanten uit Den Haag. Deze ontevredenen waren van mening dat de FAN de anarchistische beginse-
len verzaakte en daardoor verburgerlijkte. Huns inziens werd in de
FAN de toon aangegeven door lieden, die het anarchisme in een orga-
nisorisch dwangbuis wilden stoppen.

Hun gedachten gingen uit naar een eigen beweging, zonder, al-
thans met zo weinig mogelijk organisatie (dus zonder Landelijk Comi-
té), met een eigen orgaan, waarin een ieder vrijelijk kon schrijven
wat hij wilde. Het resultaat was dat op 24 oktober 1953 het eerste
nummer verscheen van het orgaan "Vrijheid". Nadat dit blad enige ja-
ren, waarin het aantal lezers zich bewoog tussen 250 en 300, was ver-
schenen, gingen ook in deze kring stemmen op die aandrongen op gro-
tere eenheid in de anarchistische beweging.

Gesprekken met figuren uit de groepen om het blad "De Vrije
Socialist" leidden tot de afspraak dat dit blad zou worden gedistri-
bueerd onder de lezers van "Vrijheid" en dat de reactie uit die kring
zou worden afgewacht. Deze was van dien aard dat in maart 1956 beslo-
ten werd "Vrijheid" niet meer te doen verschijnen en dat de lezers
voortaan "De Vrije Socialist" zouden ontvangen. Een kleine groep, die
zich hiermee weer niet kon verenigen, zette nog enige tijd de uitga-
ve van "Vrijheid" voort, met gebruik van de ondertitel "Orgaan voor
recht en menselijkheid", doch zag zich al vrij spoedig genoodzaakt
hiermee op te houden.

Groep om het blad "De Vrije Socialist"

Zoals hiervóór al werd vermeld, kon een aantal personen zich
niet verenigen met de in 1952 tot stand gekomen fusie tussen de NBVS
en de VSV, die leidde tot het ontstaan van de Federatie van Anarchis-
ten in Nederland (FAN). Deze groep bleef trouw aan het blad "De Vrije
Socialist" dat na de fusie bleef verschijnen.

Zowel de groep als het blad "De Vrije Socialist" voeren een ta-
melijk noodlijdend bestaan en zien zich, evenals de andere anarchis-
tische groeperingen geconfronteerd met een gebrek aan belangstelling
voor haar ideeën van de zijde van de jeugd en van de intellectuelen.
Veelvuldig is er ook in deze kringen op gewezen dat het anarchisme
kapot gaat door de versplintering of, zoals dit op niet-anarchistische
wijze werd uitgedrukt "door het eigen kerkje spelen". Vandaar dat

~~VERTROUWELIJK~~

26 OKT. 2001

VERTROUWELIJKSig. GEHEIMDeze rubricering is
beëindigd na 5 jr.

men dan ook in de laatste jaren meermalen besprekingen heeft gevoerd met vertegenwoordigers zowel van de FVS als van het NGVS om tot de zozeer gewenste eenheid te komen. Tot nu toe echter zonder enig resultaat.

Intern is meermalen gewezen op de onmacht van de beweging, die zoals werd gezegd, in feite nog slechts bestaat door de band met "De Vrije Socialist". Men is in deze kringen voorts geleidelijk tot het inzicht gekomen dat het ontbreken van een landelijk verband de activiteiten remt. (Aanvankelijk was men sterk gekant tegen een instelling als het Landelijk Comité van de FAN, omdat men principieel bezwaar had tegen elke vorm van organisatie).

In de eerste maanden van 1960 was de positie van "De Vrije Socialist", welk blad al geruime tijd te kampen had met aanzienlijke financiële tekorten en met een gebrek aan kopy, zo précair geworden dat het voortbestaan gevaar liep. Het aantal abonné's, dat vóór de oorlog ongeveer 3.000 bedroeg was nl. teruggelopen tot 600. Het financiële tekort bedroeg per kwartaal f 400,--. Door vrijwillige bijdragen is men er echter in geslaagd de verschijning weer voor een jaar mogelijk te maken.

Het is opgevallen dat sedert enige tijd deze groep zich soms weer noemt "De Vrije Socialisten Vereniging".